

Profesionalizace povolání učitelek mateřských škol

PhDr. Jana Kropáčková, Ph.D.
UK Praha – PedF
jana.kropackova@pedf.cuni.cz

PhDr. Zora Syslová, Ph.D.
MU Brno – PedF
syslova@ped.muni.cz

Anotace

- Příspěvek prezentuje historický vývoj a současné modely pregraduálního vzdělávání učitelek mateřských škol v ČR a analyzuje základní problémy současného předškolního vzdělávání. Zamýšlí se nad odkazem staleté rezoluce, která zazněla v červnu 1908 na 5. sjezdu pěstounek českých mateřských škol a závěry Národní zprávy o stavu předškolní výchovy, vzdělávání a péče o děti předškolního věku v České republice, která vznikla jako součást mezinárodního projektu OECD v roce 2000.

Iniciativy

doc. PhDr. Evy Opravilové, CSc.

- Její zásluhou se v roce 1970 vrátila na PedF UK v Praze vysokoškolská pregraduální příprava učitelek mateřských škol (krátce zde byla realizována od r. 1948)

„svou úlohu vždy viděla v povýšení vzdělávání učitelek mateřských škol...“

Počátky profesní přípravy učitelek mateřských škol

- Neexistovala zvláštní institucionalizovaná příprava pedagogických pracovníků
- O děti pečovaly zkušené ženy - pěstounky (kritérium výběru byla občanská bezúhonnost)

Pražská opatrovna Na Hrádku (založena r. 1832)

- Středisko přípravy a vzdělávání učitelů (tzv. preparadna) – počátek pregraduální přípravy učitelů předškolní výchovy
- Požadovaná kvalifikace učitele – osobnostní předpoklady, mravní bezúhonnost, odborné teoretické i praktické vzdělání v pedagogice, perfektní znalost českého a německého jazyka

Veřejné předškolní instituce (2. polovina 19. století)

- Říšský zákon v roce 1868 označil mateřskou školu jako vzdělávací instituci a uznal specializaci učitelské profese pro tuto školu
- Od roku 1868 mohou v mateřských školách pracovat jen neprovdané ženy (diskriminující učitelský celibát trval do roku 1919)
- Od roku 1872 se učitelky mateřských škol vzdělávaly na ženských učitelských ústavech, kde profesní kvalifikaci mohly získat jednoročním kurzem

Resoluce V. sjezdu českých škol mateřských (1908)

Idou Jarníkovou byl předložen český program reformy mateřské školy s požadavky na:

- zvýšení profesního statutu (místo označení pěstounka používat učitelka mateřské školy)
- dvouleté přípravné kurzy s „cvičnou školou“
- další vzdělání (pedagogické a psychologické) na univerzitách
- zvýšení prestiže učitelek mateřských škol v souladu s ostatními učitelskými kategoriemi (prázdniny, plat, nárok na plnou penzi)

Velmi pokrokové myšlenky

- zřízení knihovny na každé škole s moderními pedagogickými a dalšími odbornými spisy
- snížení počtu dětí na třídě (20)
- odstranění školských způsobů z mateřských škol
- zavedení cestovních stipendií pro učitelky na prohlídku školství v cizině
- materiální vybavení škol (prostorné venkovní hřiště, herna, šatna, sborovna pro učitelky, vybavení vhodnými hračkami atd.)

Profesní příprava na přelomu 19. a 20. století

- Od roku 1914 byly pořádány dvouleté vzdělávací kurzy na učitelských ústavech
- V roce 1919 byl zrušen tzv. „učitelský celibát“, (do té doby v mateřských školách mohly pracovat pouze neprovdané ženy)
- Od roku 1934 byly absolventky kurzů označovány jako *učitelky mateřských škol*

Pokrokové myšlenky o vysokoškolském vzdělávání učitelek mateřských škol

Zazněly v roce 1920 na I. sjezdu českého a slovenského učitelstva a byly zahrnuty do návrhu školského zákona, který bohužel po desetiletém projednávání z důvodu hospodářské krize nebyl přijat.

- Dobrovolné organizace Svazu československých učitelek mateřských škol zorganizovaly v letech 1927 - 1928 vysokoškolské kurzy v Praze, Brně a Plzni a nadále propagovaly požadavky vysokoškolského studia.
- V roce 1933 založily učitelky tzv. předchůdce informačního centra dalšího vzdělávání, které nazvaly „*Studovna učitelek mateřských škol hlavního města Prahy*“

Vysokoškolská profesní příprava učitelek mateřských škol

- 1945 - zřízeny pedagogické fakulty (pro učitelky MŠ čtyř semestrové studium)
- V roce 1950 se profesní příprava opět vrátila pouze na středoškolskou úroveň (profesní přípravu zajišťovaly 4letá pedagogická gymnázia)
- Od roku 1953 byly zřízeny pedagogické školy

Duální systém přípravy učitelek mateřských škol na středoškolské a vysokoškolské úrovni

- V roce 1970 bylo v Praze a Olomouci na pedagogických fakultách otevřeno studium učitelství pro mateřské školy (obě formy studia - denní i dálkové). Bylo určeno především tzv. „kádrovým rezervám“ (ředitelkám, metodičkám, inspektorkám atd.).
- Od roku 1975 bylo zrušeno na pedagogických fakultách interní studium, avšak nadále byla realizována forma při zaměstnání (Praha, Olomouc)

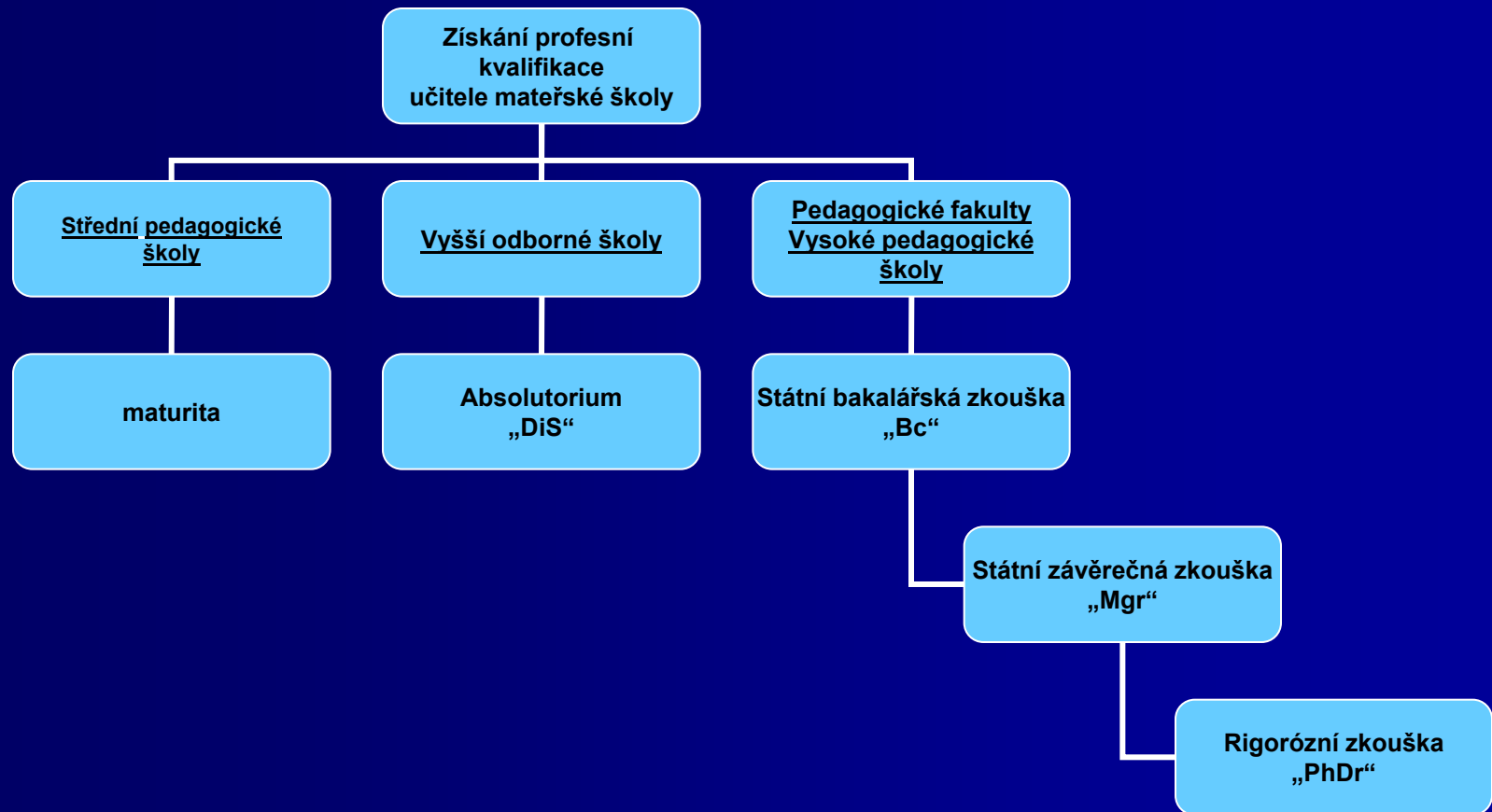
Situace po roce 1989

- Od školního roku 1992/1993 byla na PedF UK v Praze zahájeno interní bakalářského studium oboru UMS
- V roce 1995 novelou školského zákona byly zřízeny vyšší odborné školy, čímž se rozšířila možnost vzdělávání učitelek mateřských škol i na úroveň postsekundární

Pregraduální vzdělávání učitelek mateřských škol na PedF UK Praha

- **Magisterské studium předškolní pedagogiky** (nejprve prezenční 4leté, dále jen kombinované 5leté (specializace HV, TV, VV a SPPg, 1993-1995 specializace Didaktika elementárního vyučování pro 1. a 2. třídu ZŠ) od roku 1970
- **Prezenční bakalářské (tříleté) studium učitelství pro mateřské školy** (specializace DV, HV, TV, VV) od 1992/1993 jako první v ČR
- **Kombinované (dvouleté) navazující magisterské studium pedagogiky předškolního věku** (specializace raného dětství, SPPg, sociální pedagogika, environmentální výchova, VV v nestandardním pojetí).

Různorodost současné profesní přípravy učitelek mateřských škol

Zahájení vysokoškolského vzdělávání učitelů MŠ v ČR

- Karlova univerzita v Praze - 1970
- Západočeská univerzita v Plzni – 1998
- Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem – 2001
- Ostravská univerzita v Ostravě – 2002
- Univerzita v Hradci Králové – 2003
- Univerzita Palackého v Olomouci – 2004
- Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích – 2004
- Masarykova univerzita v Brně – 2008
- Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně - 2009

Navazující magisterské studium pro pedagogy mateřských škol

- PedF UK Praha (pouze v kombinované formě) od 2006
- PedF Olomouc (pouze v kombinované formě) 2007
- PedF Hradec Králové (v prezenční i kombinované formě) od 2009
- PedF Ostrava (pouze v kombinované formě) 2013

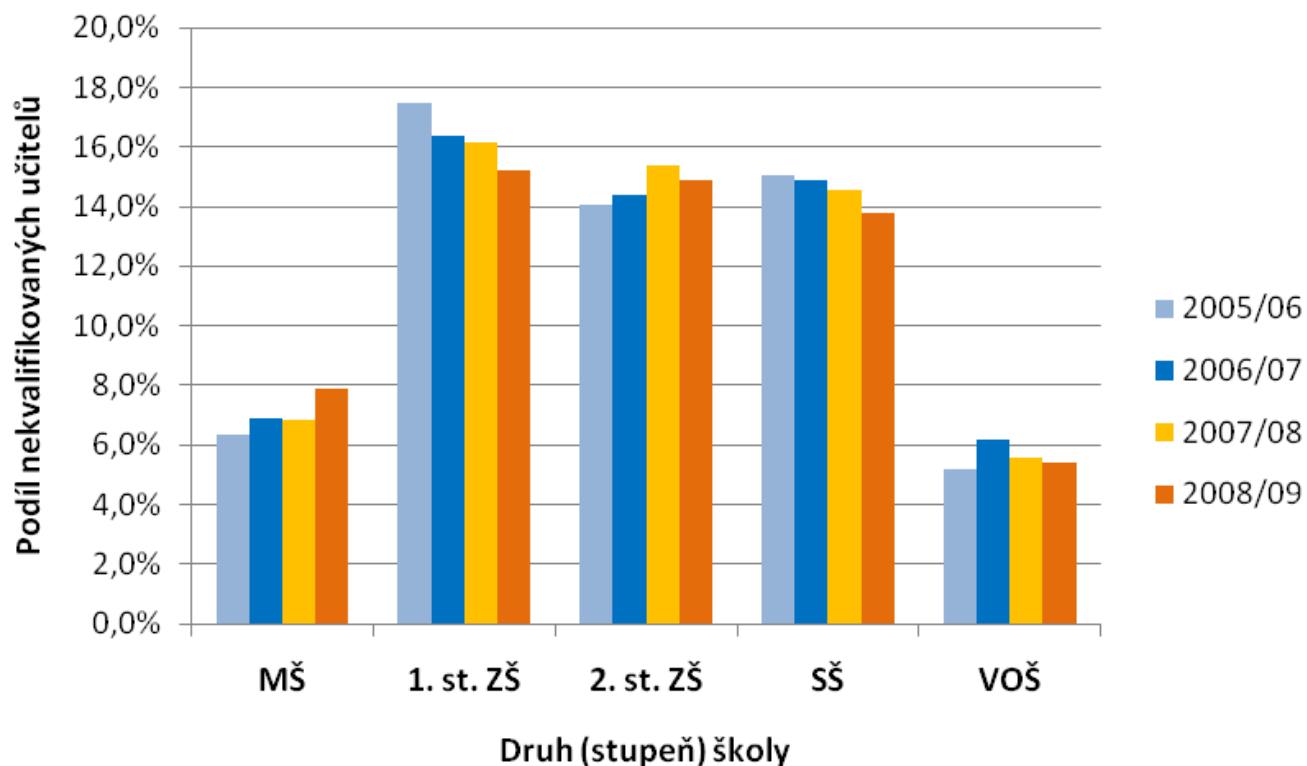
Společné rysy studijních programů na VŠ

- důraz na pojetí mateřské školy jako místa, kde se rozvíjejí a kultivují především sociální vztahy;
- důraz na osobnostní rozvoj dítěte a individualizaci jeho vzdělávání;
- důraz na autonomii učitelky v přípravě projektů a kurikula;
- důraz na vlastní osobnostní a sociální rozvoj a profesní kompetence.

Rozdíly ve studijních programech na VŠ

- Pestrá škála učebních předmětů a praktických disciplín
- Nabídka povinně volitelných a volitelných předmětů
- Profilace a profesní preference pracovišť
- Přijímací řízení (talentové, písemné, ústní zkoušky)
- Státní závěrečné zkoušky
- Specializace

Kvalifikovanost učitelek mateřských škol (v roce 2010 působilo 89,8 % kvalifikovaných učitelů)

Vzdělanostní struktura učitelek MŠ

Rok	Ženy			
	stupeň vzdělání			
	střední a střední vzdělání s výučním listem	střední vzdělání s maturitní zkouškou	vyšší odborné vzdělání	vysokoškolské vzdělání
2006	1,4%	93,6%	1,5%	3,4%
2007	1,3%	92,7%	1,5%	4,4%
2008	1,4%	91,4%	1,9%	5,4%
2009	1,4%	89,7%	2,1%	6,8%
2010	1,5%	87,1%	2,4%	9,0%
2011	1,5%	85,1%	2,6%	10,8%
2012	1,4%	83,3%	3,0%	12,4%

Vzdělanostní struktura řídících pracovníků

2011	0,3%	76,2%	1,7%	21,8%
2012	0,2%	73,4%	1,7%	24,7%

Věková struktura učitelek MŠ (bez řídících pracovníků)

Rok	Ženy					
	věk					
	do 25	26—35	36—45	46—55	56—65	66 a více
2006	4,5%	11,3%	37,3%	35,6%	11,1%	0,3%
2007	5,0%	11,3%	34,8%	36,8%	11,8%	0,3%
2008	5,8%	11,4%	32,1%	38,1%	12,0%	0,5%
2009	6,5%	12,5%	28,9%	39,5%	12,0%	0,6%
2010	7,4%	13,7%	26,2%	39,6%	12,5%	0,7%
2011	7,5%	13,7%	24,4%	41,8%	12,1%	0,5%
2012	7,9%	14,1%	22,7%	41,4%	13,4%	0,6%

Věková struktura řídicích pracovníků

2011	2,8%	16,3%	56,2%	24,4%	0,2%
2012	3,7%	16,8%	53,2%	26,1%	0,3%

Národní zpráva o předškolním vzdělávání (2000)

Experti OECD doporučili:

- přesunout vzdělávání předškolních pedagogů do terciární sféry
- zachovat jeho specifiku (*„nemělo by se příliš podobat vzdělávání učitelů pro základní vzdělávání“*)
- podporovat rozvoj všech forem dalšího vzdělávání
- přehodnotit poněkud kritický postoj k otázce zabezpečení péče o děti do tří let s důrazem na spolupráci mezi resorty školství, zdravotnictví a sociální péče
- zajistit všeobecnou dostupnost předškolního vzdělávání (především pro děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí)
- využít snižování porodnosti k individualizaci vzdělávání
- podporovat výzkumné a realizační projekty

Výzvy

- Zvýšit prestiž povolání učitelek mateřských škol
- Vyřešit meziresortní problémy s péčí o děti mladší tří let
- Rozšířit výzkumy v oblasti předškolního vzdělávání
- Vytvořit „předškolní“ terminologii
- Zajistit přípravné vzdělávání v terciární úrovni
- Vyměňovat a sdílet zkušenosti mezi PedF
- Propojovat teorii s praxí ve smyslu přípravy reflektivního praktika
- Spolupracovat s MŠMT, NÚV, NIDV

DĚKUJEME ZA POZORNOST

